

ojs.uv.es/index.php/qdef/index

Sobre el lligam sintàctic de variables i la relació de c-comandament

Jordi Fortuny
Universitat de Barcelona
jordifortuny@ub.edu

Resum

Aquest article se centra en un aspecte central en la investigació de la interfície sintaxi-semàntica-pragmàtica: les relacions anafòriques. Més concretament, presenta una selecció dels problemes que plantegen les relacions anafòriques per a la teoria clàssica del lligam de Chomsky (1981), de naturalesa eminentment sintàctics, i per a la versió de Huang (2007) del model pragmàtic neogriceà de l'anàfora, inicialment proposat per Levinson (1987, 1989). Més enllà de l'enumeració dels interessants problemes que plantegen les relacions anafòriques per als diferents marcs teòrics, destaquem la necessitat d'integrar factors sintàctics, semàntics i pragmàtics a l'hora de construir un model teòric de l'anàfora que sigui més adequat.

Paraules clau: teoria del lligam clàssica; correferència; lligam de variables; interfície sintaxi-semàntica-pragmàtica.

Abstract

This article is focused on a central aspect of the syntax-semantics-pragmatics interface: the so-called anaphorical relations. More precisely, it identifies a selection of shortcomings of Chomsky's (1981) classical binding theory and Huang's (2007) version of the pragmatic neo-Gricean apparatus, originally proposed by Levinson (1987, 1989). Besides enumerating interesting problems for certain theoretical frameworks, we highlight the need for integrating syntactic, semantic and pragmatic factors in order to construct a more adequate theoretical model for anaphora.

Keywords: classical binding theory; coreference; variable binding; syntax-semantics-pragmatics interface.

Fortuny, Jordi. Any. "Sobre el lligam sintàctic de variables i la relació de c-comandament". *Quaderns de Filologia: Estudis Lingüístics* XXXX: pàg. inicial-pàg. final.
doi: <http://dx.doi.org/xxxx.xxx/qfxxx>

1. La teoria del lligam clàssica

En aquest breu article mirarem d'abordar un aspecte notablement complex del funcionament de les llengües naturals: el que anomenem “relacions anafòriques”, seguint la terminologia habitual. Observem per començar el patró següent.

- (1) a. [En Tomeu]_i s_i'admira
b. [En Tomeu]_i l_j'admira
c. Ell_i admira [en Tomeu]_j
- (2) a. [Els doctors]_i s_i'admiren
b. [Els doctors]_i els_j admiren

Tant a (1) com a (2) tenim oracions simples. El que ens interessa d'aquestes cinc oracions és la relació entre les diverses expressions pronominals, com ara *s'*, *l'*, *ell*, i *els*, i els diversos sintagmes determinants (d'ara endavant, SDs), o més concretament *en Tomeu* i *els doctors*. Certament, les relacions anafòriques es donen precisament entre expressions pronominals i SDs de diferent tipus, i constitueixen l'objectiu primordial de la teoria del lligam clàssica (Chomsky 1981).

Si ens centrem en (1), notem que tots els catalanoparlants estaran d'acord que el pronom acusatiu reflexiu *s'* ha de ser correferencial amb l'SD nominatiu *en Tomeu* a (1.a), que el pronom acusatiu *l'* ha de ser disjunt de l'SD nominatiu *en Tomeu* a (1.b), i que el pronom nominatiu *ell* i l'SD acusatiu *en Tomeu* han de ser disjunts a (1.c).¹ Val a dir que a (2.a) el pronom *s'*, necessàriament correferencial amb l'SD plural *els doctors*, pot interpretar-se com a pronom reflexiu o bé com a pronom recíproc, mentre que a (2.b) l'SD i el pronom *els* han de ser disjunts, anàlogament al que havíem observat (1.b).

Fixem-nos ara en les construccions de (3), que a diferència de les construccions d'(1) i (2), presenten subordinació.

¹ Representem aquestes observacions fent servir lletres de l'alfabet llatí (especialment *i, j, k, l*) com a subíndexs de les expressions pronominals i nominals, de manera que dues expressions són correferencials o disjunts en funció de si els assignem o no el mateix subíndex. Entendrem que aquests subíndexs són un recurs purament notacional, és a dir metalingüístic, i que per tant no tenen cap correlat en les descripcions estructurals d'un parlant. Vegeu Reuland (2011, secció 1.9) per una revisió de l'ús de subíndexs en la teoria gramatical.

Sobre ell lligam sintàctic de variables i la relació de c-comandament

- (3) a. [En Pere]_j diu que [en Tomeu]_i s_{i/*j}'admira
b. [En Pere]_j diu que [en Tomeu]_i l_{*ij}'admira
c. Ell_i diu que en Pere admira [en Tomeu]_{*i}

L'expressió (3.a) ens il·lustra que el pronom reflexiu *s'* ha de ser correferencial amb el subjecte de la seva oració i ha de ser disjunt del subjecte de l'oració superordinada (*en Pere*). Com ja hem dit, l'expressió pronominal *l'* ha de ser disjunta del subjecte de la seva oració, tot i que ara l'exemple (3.b) ens fa veure que pot ser correferencial amb el subjecte d'una oració superordinada. Finalment, l'expressió (3.c) ens il·lustra que *en Tomeu* ha de ser disjunt del subjecte de l'oració superordinada (*ell*).

Basant-nos en aquestes observacions, podem concloure que hi ha dos tipus d'expressions pronominals diferents; un primer tipus consta del que anomenarem "anàfores", i està format pels pronoms reflexius i recíprocs, i un segon tipus correspon als pronoms pròpiament dits (com ara *ell* i *els*). La idea bàsica, ja expressada per Lees & Klima (1963), és que les anàfores i els pronoms estan en distribució complementària, intuïció que queda formulada a la teoria del lligam clàssica de Chomsky (1981) en els dos principis següents:

Principi A. Les anàfores són lligades en el seu domini de lligam

Principi B. Els pronoms són lliures en el seu domini de lligam

A aquests dos principis s'hi afegeix un tercer principi relatiu als SDs, els quals en la teoria del lligam sovint reben el nom de "expressions referencials", o més breument "expressions-R":

Principi C. Les expressions-R són lliures

Fixem-nos que el Principi C no apel·la a cap domini de lligam, i per tant requereix que les expressions-R siguin lliures de manera absoluta.

Així doncs, podem entendre que la teoria del lligam clàssica parteix d'un inventari de tres categories fonamentals (I, II i III) a cadascuna de les quals correspon un principi (A, B i C, respectivament).

I. **Anàfora.** Expressió pronominal reflexiva o recíproca que es dependent referencialment del seu antecedent local.

II. **Pronom.** Expressió pronominal sense contingut descriptiu propi que pot ser dependent referencialment d'un antecedent no-local.

Jordi Fortuny

III. Expressió-R. Expressió independent referencialment, és a dir, que té contingut descriptiu propi sense haver de recórrer a cap antecedent.

És el moment de destacar dues observacions preliminars. En primer lloc, hi ha una certa circularitat o redundància entre, d'una banda, aquestes tres categories fonamentals i de l'altra, els tres principis; certament, els principis no fan més que definir les tres categories. Per exemple, la definició d'anàfora afirma que les anàfores són dependents referencialment d'un antecedent local, i el principi A simplement ens diu que ser dependent referencialment d'un antecedent local vol dir ser lligat en el domini de lligam. La relació entre les definicions de pronom i expressió-R i els principis B i C, respectivament, és anàlogament circular. En segon lloc, la teoria del lligam clàssica suposa que els principis A, B i C (i per tant les tres categories que defineixen) formen part de la gramàtica universal.

La primera observació (relativa a la circularitat o redundància entre categories i principis) no ha cridat gaire l'atenció dels especialistes d'aquesta àrea de recerca. Creiem, però, que pot suggerir que la teoria clàssica no és tan elegant com seria desitjable, o que fins i tot no està prou ben definida. En efecte, hom es podria preguntar per què necessitem els tres principis si són redundants amb les definicions de les tres categories bàsiques; n'hi hauria prou, podríem pensar, amb sostenir que la gramàtica universal consta d'anàfores, pronoms i expressions-R, tres categories formalment definibles. En aquest sentit, fixem-nos que la teoria gramatical en general no està dotada de principis que corresponguin a les seves categories lèxiques bàsiques; per exemple, no definim distribuïcionalment què és un verb i què és un nom i a més a més formulem –diguem– un principi V i un principi N que matisin tècnicament tals definicions.

La segona observació, en canvi, sí que ha estat fonamental en la revisió crítica de la teoria del lligam clàssica i crec que seria just afirmar que tots els desenvolupaments apunten cap a la idea que els tres principis en qüestió no formen part de la gramàtica universal, ja que són inadequats tant descriptivament com teòricament. Tindrem ocasió d'apuntar molt breument algunes d'aquestes deficiències.

Aquest article s'articula de la següent manera. A les subseccions (1.1) i (1.2) introduïm els ingredients bàsics de la teoria del lligam clàssica, és a dir les nocions (i) de domini sintàctic i (ii) de lligam sintàctic, insistint en la distinció fonamental entre dos tipus de relacions anafòriques (1.2.1). Això ens portarà a admetre dues conclusions

Sobre ell lligam sintàctic de variables i la relació de c-comandament

centrals: els factors estructurals juguen un paper important i no totes les relacions de lligam sintàctic són tractables en termes de correferència. A la secció (2) destaquem certs intents de reduir la teoria del lligam sintàctic a principis pragmàtics, mostrant específicament els aspectes que ens semblen menys clars. Finalment a la secció (3) concloem aquest treball confrontant els aspectes més aviat sintàctics de la secció (1) amb els més aviat pragmàtics de la secció (2), a fi d'explorar com els fonaments sintàctics es poden incorporar en un teoria pragmàtica de les relacions anafòriques.

1.1. *La noció de domini de lligam*

Els exemples que hem vist fins ara (1-3) suggereixen que el domini de lligam, en què les anàfores han de ser lligades i els pronoms han de ser lliures, és precisament l'oració. Més tècnicament, considerarem si el domini de lligam és el que anomenem SI (sintagma d'inflexió), el qual és projecció del nucli I, que expressa els trets de temps i mode, i els trets de persona i nombre que concorden amb el subjecte. Tal nucli I selecciona un SV com a complement i l'SD subjecte de l'oració com a especificador, tal com representem esquemàticament:

[_{SI} SD [_I I [_{SV} ... V...]]]

Si resultés que l'SI fos el domini de lligam, podríem substituir l'expressió "en el seu domini del lligam" dels principis A i B per les expressions "l'SI més petit que les conté (les anàfores)" en el cas del principi A i "l'SI més petit que els conté (els pronoms)" en el cas del principi B. Ara bé, la qüestió és molt més complexa (vegeu Truswell 2014 per una revisió concisa) i de fet hi ha hagut autors que han defensat que la noció de domini de lligam no és uniforme interlingüísticament (Johnson 1984, Yang 1984, Wexler & Manzini 1987). En certa manera, alguns problemes empírics de la teoria del lligam clàssica estan relacionats amb la noció de domini sintàctic. Aquí esmentarem algunes d'aquestes dificultats sense ànim de ser exhaustiu.

En primer lloc, fixem-nos que el domini de lligam també pot ser l'SD.

- (4) a. *L'Olga envejava [_{SD} l'amor d'en Jesús per si mateixa]
b. L'Olga envejava [_{SD} l'amor d'en Jesús per si mateix]
c. En Pau_j envejava [_{SD} l'amor d'en Jesús_i per si mateix_{i/*j}]

Jordi Fortuny

L'expressió *si mateix(a)* es comporta com una anàfora reflexiva, en la mesura que ha de tenir un antecedent local, en aquest dins l'SD més petit que la conté, i no dins l'SI més petit que la conté. Així, (4.a) és agramatical, perquè *si mateixa* hauria de ser lligada per *en Jesús*, però no es produeix la concordança de gènere i nombre gramaticalment necessària. En canvi, (4.b) és gramatical ja que *si mateix* concorda amb el seu antecedent local. Com és esperable, a (4.c) *si mateix* és inequívocament lligada per *en Jesús*.

Mentre que l'anàfora *s'* rep cas acusatiu o datiu (vegeu el contrast entre *en Pere_i; es_i renta les mans* i *en Pere_i; li_i renta les mans* pel que fa a la possibilitat que l'anàfora *s'* rebi cas datiu) i només pot funcionar com a complement verbal, *si mateix* és una anàfora que rep cas oblic d'una preposició i que per tant forma part d'un SP que pot funcionar com a complement nominal. Segons aquesta visió, *es* i *si mateix* són anàfores que varien pel que fa al cas que reben, i pel fet que la primera admet, en funció del contextos comunicatiu i lingüístic, tant la interpretació reflexiva com la recíproca, mentre que la segona només es pot interpretar reflexivament.

En segon lloc, considerem les anomenades construccions de marcatge de cas excepcional en anglès, com ara la següent.

- (5) [S₁₂ Theresa believes [S₁₁ *he/him to be adorable]]
Theresa creu ell/el ser adorable
'La Theresa creu que (ell) és adorable'

Com s'il·lustra, a (5) no és gramaticalment possible que el subjecte de l'SI subordinat (S₁₁) sigui el pronom fonològicament ple nominatiu *he*, sinó que s'ha de realitzar amb la forma de pronom acusatiu, *him*. Segons l'anàlisi estàndard en gramàtica generativa, es considera que tot SD fonològicament ple o tot pronom fonològicament ple han de rebre cas sintàctic (o abstracte). Aquest requisit purament sintàctic es coneix com el "filtre de cas" de Vergnaud (1977/2008). Més precisament, el nucli I de l'oració subordinada (S₁₁), al ser infinitiu, no tindria la capacitat d'assignar nominatiu al seu especificador, el pronom *he*. De manera excepcional, doncs, el verb principal assigna cas acusatiu a l'especificador de l'oració subordinada, per la qual cosa obtenim el pronom acusatiu *him*.

És important notar, però, que el subjecte de l'oració subordinada en construccions de marcatge de cas excepcional s'ha de realitzar com una anàfora quan és correferencial amb el subjecte de l'oració superordinada. En aquest cas, doncs, el domini de lligam no és S₁₁, és

Sobre ell lligam sintàctic de variables i la relació de c-comandament

a dir l'SI més petit que conté un pronom o una anàfora (ni tampoc l'SD més petit).

(6) [SI2 Theresa_i believes [SI1 *her_i/herself_i to be adorable]]

Val a dir que l'oració subordinada sí que funciona com el domini de lligam vàlid quan l'expressió pronominal és l'objecte (i no el subjecte) del verb de l'oració subordinada.

(7) [SI2 Theresa_i believes [SI1 John to adore her_i/*herself_i]]

Aquestes observacions relatives a les construccions de marcatge de cas excepcional indiquen que el domini de lligam d'una expressió pronominal (anàfora o pronom) ha de contenir un assignador de cas de l'expressió pronominal en qüestió. Més concretament, a (6) l'SI1 no compta com un domini de lligam vàlid per al seu subjecte, *her* o *herself*: atès que el nucli I d'SI1 no pot assignar cas nominatiu al seu especificador, l'SI1 no presenta cap assignador de cas per a *her/herself*. En canvi, SI2 sí que conté un assignador de cas per *her/herself*: en termes tradicionals, diríem que és el nucli V de l'oració principal (SI2) que assignaria cas acusatiu a *her/herself*; dins SI2, doncs, *her* ha de ser lliure i *herself* ha de ser lligat. A (7), en canvi, l'SI1 ja conté una categoria assignadora de cas a *her/herself*: el nucli V de l'oració subordinada; per tant, *her* ha de ser lliure dins SI1 i *herself* ha de ser lligat.

Segons el que hem considerat, doncs, presentem la següent definició de domini sintàctic, característica de la teoria del lligam clàssica.

- (8) El **domini sintàctic** d'*X* és l'SD o l'SI més petit que conté:
- (i) *X*;
 - (ii) un assignador de cas d'*X*;
 - (iii) un subjecte que no conté *X*.

En català els verbs d'opinió, com *considerar* o *creure*, no apareixen en construccions de marcatge de cas excepcional: **La Teresa el creia/considerava ser més bona persona*. Notem, però, que les construccions de percepció amb verbs com *veure* o *sentir* poden analitzar-se en termes de construccions de marcatge de cas excepcional.

Jordi Fortuny

- (9) a. Lady Gaga va veure {la Maria del Mar, *ella} cantar a Barcelona
b. Lady Gaga_i es_i/la*_i va veure cantar “Pokerface” a la tele
c. Lady Gaga_i va veure la Maria del Mar_j adorar-la*_j/i-se_j
d. Lady Gaga la_i va veure admirar-se_i

En efecte, a (9.a) veiem que l'argument extern de *cantar*, és a dir l'SD *la Maria del Mar*, no pot realitzar-se com un pronom nominatiu fonològicament ple *ella*, cosa que indica clarament que no rep cas nominatiu a l'oració subordinada. Podem afirmar que tal SD rep cas acusatiu, perquè es pot pronominalitzar com un clític acusatiu, *es/la*, el qual es mou fins a adjuntar-se al verb *va veure* de l'oració principal (9.b). Tal com és esperable, aquests clítics, tot i ser interpretats com a arguments externs del verb subordinat, tenen com a domini de lligam l'SI de l'oració principal, per tal com l'SI de l'oració subordinada no conté cap categoria que assigni cas a aquests clítics, els quals reben acusatiu del verb de l'oració principal. En conseqüència, a (9.b) *es* ha de ser lligat per *Lady Gaga* i *la* ha de ser disjunt de *Lady Gaga*. En canvi, a (9.c) l'SI de l'oració subordinada ja conté un assignador de cas acusatiu per als clítics *la* i *se* (generats ara com a arguments interns del verb subordinat *adorar*); atès que l'SI subordinat és el domini de lligam per a aquests pronoms, *la* ha de ser disjunt de *la Maria del Mar* (i pot ser correferencial amb *Lady Gaga*), mentre que *se* ha de ser lligat per *la Maria del Mar*. Pel que fa a (9.d), hem d'admetre que l'anàfora *se* ha de ser lligada dins l'SI1 ja que és el verb subordinat que li assigna cas acusatiu:

- (10) [_{SI2} Lady Gaga la_i va veure [_{SI1} ~~la~~_i admirar-se_i]]

Per tant, és la còpia silent de *la* de l'SI1 la que lliga localment l'anàfora, i no la còpia derivada que es troba a l'SI2.

1.2. La noció de lligam sintàctic

Un altre ingredient de la teoria del lligam clàssica que hem d'incloure és la definició de lligam sintàctic.

- (11) La categoria **X lliga sintàcticament** la categoria **Y** sii (a) X i Y estan coindexades i (b) X c-comanda Y

Sobre el lligam sintàctic de variables i la relació de c-comandament

La definició de lligam sintàctic es fonamenta, doncs, en una relació de coindexació i en una relació purament estructural o sintàctica de c-comandament, la qual es construeix a partir de la relació sintàctica més bàsica de dominança.

- (12) X c-comanda Y sii tot node que domina X també domina Y i X no domina Y

O el que és el mateix, en un arbre sintàctic una categoria qualsevol domina el seu germà i també els fills del seu germà.

Per copsar la rellevància que té la relació de c-comandament en la teoria del lligam, podem parar esment en les següents expressions.

- (13) a. [_{SI} [_{SD} El veí d' [_{SD} en Pere]_j]_i [_T s_{i/*j}'observa]]
b. [_{SI} [_{SD} El veí d' [_{SD} en Pere]_j]_i [_T l_{*i/j}'observa]]
c. [_{SI} [_{SD} El veí d' [_{SD} en Pere]_j]_i [_T observa en Pere]]

A (13.a) l'anàfora s' és lligada sintàcticament per l' SD *el veí d'en Pere*, ja que (i) les dues categories estan coindexades i (ii) l' SD c-comanda l'anàfora.² En canvi, s' no pot ser lligada per *en Pere*, perquè aquest SD c-comanda únicament la preposició d' . Dit d'altra manera, atès que l'anàfora ha de ser lligada dins l' SI més petit que la domina (per satisfer el Principi A), cal que hi hagi un SD dominat per l' SI més petit que domina l'anàfora que la c-comandi i alhora hi estigui coindexada. Com que *el veí d'en Pere* és la categoria que c-comanda l'anàfora, hi ha d'estar coindexada. Altrament, el principi A seria violat.

Notem a més a més que el pronom no anafòric l' a (13.b) pot ser coindexat amb *en Pere*: podem assignar el mateix subíndex a les dues categories, però com que *en Pere* no c-comanda l' , aquest pronom és sintàcticament lliure, tal com exigeix el principi B.

Insistim que la relació de coindexació és diferent de la relació de lligam sintàctic: pot ser que dues categories estiguin coindexades sense que hi hagi tècnicament relació de lligam sintàctic. La relació de lligam sintàctic pressuposa, com a condició necessària, la relació de coindexació, però no al revés.

A (13.c) veiem que l'expressió-R *en Pere* té dues ocurrències: una és complement de la preposició d' i l'altra és complement del verb *observa*. Aquestes dues ocurrències poden ser correferencials (és a dir

² És a dir, l' SD c-comanda el seu germà (SI) i tot el que el seu germà conté (inclosa l'anàfora).

Jordi Fortuny

poden estar coindexades), ja que no s'estableix cap relació de c-comandament: en un cas, *en Pere* c-comanda únicament la preposició *d'* i en l'altre el verb *observa*. Les dues ocurrències, doncs, són lliures, i per tant satisfan el principi C.

Aquestes observacions ens reflecteixen que la relació de precedència temporal no és rellevant per determinar les relacions de lligam sintàctic; certament, tant l'SD *el veí d'en Pere* com l'SD *en Pere* precedeixen l'anàfora a (13.a), però només el primer la pot lligar. El factor clau, doncs, és una relació eminentment sintàctica.

També és interessant afegir els següents patrons relatius a la rellevància de la relació de c-comandament.

- (14) a. Quan *pro_i* va anar a casa en *Joan_i* va anar a dormir
b. **pro_i* va anar a dormir quan en *Joan_i* va arribar a casa

A (14) veiem que *en Joan* pot estar coindexat amb *pro*, sense que això impliqui una violació del principi C, ja que *en Joan* és lliure en la mesura que cap categoria el lliga; *pro*, concretament, no c-comanda *en Joan*. En canvi, a (14.b) *pro* sí que c-comanda *en Joan* i per tant aquestes dues categories no poden estar coindexades. Així, els usos tradicionalment anomenats catafòrics són possibles quan una expressió-R és coindexada amb un pronom que la precedeix però no la c-comanda.

Semblantment al que hem observat a (14), el pronom *ell* pot ser correferencial amb *en Marià* a (15.b), en la mesura que *ell* no c-comanda *en Marià*. En canvi, a (15.a), *ell* sí que c-comanda *en Marià*, i per tant *en Marià* ha de ser disjunt d'*ell*, per satisfer el principi C.

- (16) a. Ell s'ha adonat que en *Marià_i* és un geni
b. Fins i tot *ell_i* s'ha adonat que en *Marià_i* és un geni

En resum, la relació de c-comandament ha estat una de les relacions estructurals centrals en lingüística teòrica des de Reinhart (1976) fins a l'adveniment del Programa Minimista (Chomsky 1995). Construïda a partir de la relació fonamental de dominança entre nodes d'una representació sintàctica jeràrquica, ha estat clau a l'hora de definir la relació de lligam sintàctic, així com el concepte de recció i certes condicions sobre les operacions de moviment. Una altra qüestió, que pren importància en el marc del programa minimista, és si la relació de c-comandament és un primitiu gramatical o bé un epifenomen que deriva de factors més generals o dels requisits imposats pel sistema Conceptual-Intensional. En aquest sentit, hem d'esmentar les propostes

Sobre ell lligam sintàctic de variables i la relació de c-comandament

d'Epstein (1994-1995, 1999) i Reuland (2011). Mentre que Epstein desenvolupa la idea que la relació de c-comandament deriva del procés derivacional responsable de crear estructura, Reuland, basant-se en idees de Kimball (1973) i Reinhart (1983), mostra que el requisit de c-comandament de la teoria del lligam deriva del procediment interpretatiu composicional.

1.2.2. Tipus de relacions anafòriques

Des de Keenan (1971), és corrent distingir en l'àmbit de la semàntica formal entre dos tipus de dependències anafòriques: la correferència i el lligam pròpiament dit. Aquests dos tipus de dependències semblen fonamentalment diferents, en el sentit que no es poden reduir l'una a l'altra (Evans 1980, Heim 1982, Reinhart 1983, Chierchia 1985, Reuland 2011, entre molts altres). Observem les següents construccions.

- (17) a. En Pere_{*i} té cotxe. *pro*_i Vindrà a esquiar?
b. Tothom_{*i}/ningú_{*i} té cotxe. *pro*_{*i} Vindrà a esquiar?

A (17.a) notem que la correferència entre categories de diferents oracions és possible, ja que *en Pere* i *pro* poden referir a un mateix individu. Ara bé, els quantificadors *tothom* i *ningú* no denoten un individu del discurs, per la qual cosa no hi ha correferència possible entre aquestes expressions quantificacionals i *pro* a (17.b). De fet, el contrast entre aquestes dues expressions es pot fer servir com a argument a favor de la idea que el tipus de denotacions de *tothom* i *ningú* és diferent del tipus de denotació d'un nom propi, o més exactament que les denotacions de *tothom* i *ningú* són d'un ordre major que les d'un nom propi. Certament, s'entén que *tothom* i *ningú* no denoten individus, sinó conjunts de conjunts d'individus (vegeu, per exemple, Heim & Kratzer 1998).

Així doncs, la correferència es pot donar entre oracions si les categories susceptibles de ser o no correferents refereixen a un individu del discurs. No obstant això, veiem a (18) que tant el nom propi *en Pere* com els quantificadors *tothom* i *ningú* poder ser antecedents d'un pronom buit d'una oració subordinada.

- (18) a. En Joan està convençut que *pro* trobarà feina
b. Tothom/ningú està convençut que *pro* trobarà feina

Jordi Fortuny

És a dir, *pro* es pot interpretar lliurement tant a (18.a) com a (18.b). El que és crucial, però, és que es pot interpretar lligat per *en Joan* a (18.a), però també per *tothom* o *ningú* a (18.b). El contrast entre (17.b) i (18.b) indica clarament que cal distingir entre correferència i lligam pròpiament dit.

2. Més enllà de la teoria del lligam clàssica

Com és ben sabut, la teoria del lligam clàssica presenta nombrosos problemes empírics. Per exemple, el català compta amb l'anàfora *es* de tercera persona, però no amb formes exclusivament anafòriques de primera i segona persona, per la qual cosa cal recórrer a pronoms que són lligats localment (19). Estrictament, això implica una complicació per al principi B. Aquest patró distribucional dels pronoms de primera i tercera persona es dona en altres llengües romàniques, com el castellà, l'italià i el francès, i en llengües germàniques com el danès, el neerlandès i l'islandès.

- (19) a. Jo m'admiro
b. Tu t'admires

No només trobem aparents pronoms lligats localment, sinó també el que aparentment són anàfores lligades no localment en múltiples llengües, com ara l'islandès, el feroès i les llengües escandinaves. En la següent construcció islandesa (extreta de Reuland 2011: 48), l'anàfora reflexiva *sér* en posició de complement directe pot ser lligada per categories que es troben fora del seu domini de lligam; concretament pot ser lligada per *Jón*, el subjecte de l'oració principal.

- (20) Jón_i sagði [Maríu_j hafa látið [mig þvo sér_{i,j}]]
Jón digué Maríu haver fet em rentar es
'En Jón va dir que la Maríu m'havia fet rentar-li les mans'

Destaquem també que els pronoms i les anàfores no sempre mostren la complementarietat que esperem si assumim els principis A i B. Així, en català, tant el pronom *ell* com l'anàfora reflexiva *si mateix* poden ser lligats per *en Pere*. Més exactament, *ell* pot ser lligat (per *en Pere*) o pot ser lliure, mentre que *si mateix* ha de ser lligat.

- (21) a. En Pere sempre parla d'ell
b. En Pere sempre parla de si mateix

Sobre ell lligam sintàctic de variables i la relació de c-comandament

Aquests problemes, i molts altres de més interessants i complexos, han esperonat lingüistes amb diverses motivacions per trobar una teoria més elegant i alhora empíricament més adequada que la teoria chomskyana.

Ara bé, la teoria del lligam clàssica no és només origen de problemes d'anàlisi fascinants i d'enorme complexitat, sinó també un terreny idoni per posar a prova o per desenvolupar teories sobre la interfície sintaxi-semàntica-pragmàtica. Val a dir que les motivacions de la teoria del lligam són clau per a la psicolingüística i la lingüística computacional, i per tant tenen un interès general per a la ciència cognitiva (Huang 2007).

En aquesta secció no pretenem revisar els últims desenvolupaments en l'àmbit de la gramàtica generativa relatius a la teoria del lligam (vegeu Reuland 2011 i les referències citades en aquest treball). Centrem la nostra atenció a revisar certs intents de reduir a principis pragmàtics la teoria clàssica del lligam, que com hem vist apel·la a factors estrictament geomètrics o estructurals. Ens referim a la línia iniciada per Levinson (1987, 1989) i continuada per Levinson (2000), Blackwell (2000, 2001) i molt especialment per Huang (2007). Per restriccions d'espai, la nostra presentació haurà de ser notablement parcial. En tot cas, remetem el lector interessat als treballs esmentats, així com a la presentació que fa Ribera (2012) dels treballs de Levinson (1987, 1989).

Huang (2007: 259-263) parteix dels dos factors següents (22 i 23):

- (22) La jerarquia de referencialitat per als diferents tipus d'expressions anafòriques

Anàfores < pronoms < expressions-R

(és a dir, les anàfores són menys referencials que els pronoms, que són menys referencials que les expressions-R)

- (23) Presumpció revisada de referència disjunta
Els coarguments d'un predicat són disjunts, tret del cas que un d'ells es marqui reflexivament

A més a més Huang assumeix el principi-I[nformativitat] (“no diguis més del que cal”), el principi-Q[uantitat] (“no diguis menys del que cal”) i el principi-M (“no usis una expressió marcada sense motiu”). A partir d'aquests tres principis i de (22) i (23), s'arriba a un model

Jordi Fortuny

neogriceà de com s'interpreten les expressions anafòriques (vegeu Huang, 2007, p. 260).

Considerem per exemple l'expressió *En Marc s'admira*. Fixem-nos que hi ha una anàfora, i que una anàfora és mínimament referencial (segons (22)). En conseqüència, s'interpreta a partir del principi-I: “the speaker uses a semantically general term, and the addressee gets a semantically more specific interpretation”); això indueix una interpretació correferencial local.

Passem ara a considerar l'expressió *En Marc l'admira*. Si assumim la jerarquia de referencialitat (22) i el principi-I, esperem que el parlant faci servir un reflexiu si pretén expressar una interpretació correferencial local. Com a conseqüència, si el parlant no recorre a un reflexiu sinó a un pronom, llavors emergeix una Q-implicatura, i per tant no apareix la interpretació correferencial.

En el que queda d'aquest article volem indicar una sèrie de dificultats que apareixen quan estudiem aquest enfocament. Parem atenció en la presumpció revisada de referència disjunta, la qual implica que les anàfores són correferencials amb un coargument, mentre que els pronoms i les expressions-R no són correferencials amb un coargument. Destacarem quatre aparents problemes per a aquest principi.

En primer lloc, hem d'observar que en moltes llengües trobem predicats interpretats reflexivament sense la presència d'una anàfora lligada (Reuland 2011: 202). És el cas dels verbs de “grooming” de l'anglès, en construccions com ara *The children washed*. Clarament, aquestes construccions contravenen la presumpció revisada de referència disjunta en la mesura que contenen predicats amb coarguments correferencials sense que cap d'ells es marqui reflexivament.

En segon lloc, les anàfores són obligatòries en certs casos de lligam entre no coarguments. Així, a (24) l'experimentador de *seem*, l'expressió-R *John*, fa d'antecedent de l'anàfora *himself*. Ara bé, *himself* i *John* no són coarguments: com hem dit, *John* és argument de *seem*, mentre que *himself* és argument de *pictures*, i tot l'SD *pictures of himself* és argument del predicat adjectival *ugly*. Aquest patró de lligam d'anàfora no ens sembla fàcilment compatible amb la reducció pragmàtica de Huang.

(24) Pictures of himself seem to John to be ugly

Hem d'admetre que les relacions de lligam de les construccions d'elevació són un trencaclosques interessant per als enfocaments

Sobre ell lligam sintàctic de variables i la relació de c-comandament

sintàctics (vegeu Boeckx 1999). Podem explicar que l'anàfora *himself* ha de ser lligada per *John* si (a) l'SN *pictures of himself* es genera a l'oració subordinada i deixa una còpia intermèdia silent a la posició de subjecte de l'oració subordinada i (b) *John* c-comanda fora de l'SP *to John*, perquè *to* s'ha esborrat. Ho representem esquemàticament ratllant tant la preposició *to* esborrada com la còpia silent de l'SN *pictures of himself*, reconstruïda a l'oració subordinada.

- (25) [Pictures of himself]_i seem ~~to~~ John_i [~~pictures of himself~~]_i to be ugly

En tercer lloc, notem que les construccions de marcatge de cas excepcional també plantegen una complicació interessant per a la teoria del lligam (Postal 1974, Lasnik & Saito 1991, Lasnik 2001, 2002). Com il·lustrem a continuació, l'SD *two men* pot lligar l'anàfora recíproca a la construcció de marcatge de cas excepcional (26.a), però no a (26.b). En les dues construccions, però, *two men* és considera argument del predicat corresponent a l'oració subordinada (podríem dir, argument extern de la preposició *at*), tot i que en la primera oració rep cas acusatiu del verb principal, ja que no pot rebre cas nominatiu de l'infinitiu de l'oració subordinada. En canvi, en la segona oració rep cas nominatiu del verb subordinat, que ara apareix en forma personal. De nou, aquestes construccions no ens semblen directament derivables de la proposta de Huang.

- (26) a. The DA proved [two men] [to have been at the scene of the crime] [during each other's trials]
b. ^{*/#}The DA proved [that two men were at the scene of the crime] during each other's trials

Notem que *during each other's trials* és un adjunt del SV de l'oració principal. És certament interessant, des d'un punt de vista sintàctic, que l'acusatiu derivat *two men* pugui lligar l'anàfora que es troba dins aquest adjunt. Aquesta observació suggereix que la posició en què s'assigna acusatiu a *two men* és fora del SV i que c-comanda l'adjunt en qüestió.

I en quart lloc, ens sembla molt important fer notar que en el model de Huang únicament s'apela a la correferència com a tipus de relació anafòrica, de manera que es deixa completament de banda el que pròpiament són relacions de lligam de variables. Així doncs, creiem que el model estaria limitat de tal manera que no es poden analitzar

Jordi Fortuny

dependències anafòriques de l'estil de (18.b): *Tothom/ningú està convençut que pro trobarà feina.*

3. Conclusió

En aquest breu article hem pretès revisar de manera molt resumida la teoria del lligam clàssica fent èmfasi en alguns dels problemes que en deriven. Hem destacat la importància que en aquest enfocament tenen els factors purament sintàctics, crucialment la relació de c-comandament i la noció de domini de lligam. També hem insistit en la distinció substantiva entre dos tipus de relacions anafòriques: les relacions de correferencialitat i les de lligam de variables pròpiament dites. És just exigir a tot model teòric de les relacions anafòriques que doni compte dels factors estructurals i de la distinció a què acabem de fer referència.

Hem de destacar que aquesta concisa revisió no ha pogut incloure de cap manera els desenvolupaments minimistes que deriven de la teoria del lligam clàssica. En aquest sentit, el lector interessat pot consultar especialment Reuland (2011) i els diversos treballs que aquest autor revisa al capítol 9 de la seva monografia.

Sí que hem fet esment, però, a certs models neogriceans de les relacions anafòriques, i ens hem centrat en la proposta de Huang (2007). Tot i que una revisió crítica exhaustiva d'aquests models queda fora del nostre abast, hem fet notar que un dels fonaments de les reduccions pragmàtiques considerades, la presumpció revisada de referència disjunta, compta amb quatre problemes que aparentment són difícils de resoldre. Així mateix, ens sembla poc clar com podem investigar les relacions de lligam estrictament parlant en aquest marc, en la mesura que els mecanismes sintacticosemàntics responsables del lligam de variables no són tractables en termes dels principis pragmàtics neogriceans.

En síntesi, pel que hem argumentat, ens sembla dubtós que es pugui arribar a una reducció de la teoria de l'anàfora a principis extralingüístics o pragmàtics. Hem d'acceptar que, més enllà de la possibilitat que el model neogriceà pugui proporcionar les bases per investigar com funciona el càlcul d'inferències en expressions que contenen relacions de correferència, aquest model no proporciona els instruments per investigar certs aspectes sintàctics i semàntics que hem destacat (recordem en aquest sentit les quatre dificultats destacades a la secció 2) . El repte, doncs, no és reduir certs nivells d'anàlisi a altres,

Sobre ell lligam sintàctic de variables i la relació de c-comandament
sinó més aviat integrar els diversos factors sintàctics, semàntics i pragmàtics en un model gramatical unificat.

Bibliografia

- Blackwell, Sarah E. 2000. "Anaphora interpretations in Spanish utterances and the neo-Gricean pragmatic theory", *Journal of Pragmatics*, 32 (4): 389-424.
- Blackwell, Sarah E. 2001. "Testing the neo-Gricean pragmatic theory of anaphora: The influence of consistency constraints on interpretations of coreference in Spanish", *Journal of Pragmatics*, 33 (6): 901-941.
- Boeckx, Cedric. 1999. "Conflicting c-command requirements". *Studia Linguistica* 53(3): 227-250.
- Chierchia, Gennaro. 1995. *Dynamics of Meaning, Anaphora, Presupposition and the Theory of Grammar*. Chicago: University of Chicago Press.
- Chomsky, Noam. 1981. *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Foris.
- Chomsky, Noam. 1995. *The Minimalist Program*. Cambridge (MA): The MIT Press.
- Epstein, Samuel. 1994-1995. The derivation of syntactic relations. Ms., Harvard University.
- Epstein, Samuel. 1999. Un-principled syntax and the derivation of syntactic relations. En Epstein, Samuel & Hornstein, Norbert (ed.) *Working Minimalism*. Cambridge (MA): The MIT Press, 317-347.
- Evans, Gareth. 1980. "Pronouns". *Linguistic Inquiry* 11: 337-362.
- Heim, Irene. 1982. *The Semantics of Definite and Indefinite Noun Phrases*. Tesi doctoral, University of Massachusetts Amherst. (Publicada el 1989 a Gerland, Nova York.)
- Huang, Yan. 2007. *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Johnson, Kyle. 1984. "Some notes on subjunctive clauses and binding in Icelandic". *MIT Working Papers in Linguistics* 6: 102-137.
- Kimball, John. 1973. "Seven principles of Surface structure parsing in natural Language". *Cognition* 2(1): 15-47.
- Keenan, Edward. 1971. "Names, quantifiers and a solution to the sloppy identity problem". *Papers in Linguistics* 4(2).
- Lasnik, Howard. 2001. Subjects, objects and the EPP. Dins Davis, William D. & Dubinsky, Stanley (ed.) *Objects and other subjects: grammatical functions, functional categories, and configurationality*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 103-122.
- Lasnik, Howard. 2002. "Clause-mate conditions revisited". *Glott International* 6(4): 1-3.
- Lasnik, Howard & Saito, Mamuro. 1991. "On the subject of infinitives". En Dobrin, Lise M., Nichols, Lynn & Rodríguez, Rosa M. (ed.) *Proceedings of the 27th Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. Publicat

Jordi Fortuny

- també a Lasnik, Howard (1999). *Minimalist Analysis*. Oxford: Blackwell, 7-24.
- Lees, R & Klima, E. 1963. "Rules for English pronominalization". *Language*, 39, 17-28.
- Levinson, Stephen C. 1987. "Pragmatics and the grammar of anaphora: a partial pragmatic reduction of binding and control phenomena", *Journal of Pragmatics*, 23: 379-434.
- Levinson, Stephen C. 1989. "Pragmatic reduction of the binding conditions revisited", *Journal of Pragmatics*, 27: 107-161.
- Levinson, Stephen C. 2000. *Presumptive meanings*. Cambridge (MA): The MIT Press.
- Postal, Paul. 1974. *On raising*. Cambridge (MA): The MIT Press.
- Reinhart, Tanya. 1976. *The Syntactic Domain of Anaphora*. Tesi doctoral, MIT.
- Reinhart, Tanya. 1983. *Anaphora and Semantic Interpretation*. Londres: Croom Helm.
- Reuland, Eric. 2011. *Anaphora and Language Design*. Cambridge (MA): The MIT Press.
- Ribera, Josep. 2008. *La cohesió lèxica en seqüències narratives*. Alacant/Barcelona: IIFV/PAM.
- Truswell, Robert. 2014. Binding Theory. En Carnie, Andrew, Sato, Yosuke & Siddiqi, Daniel (ed.) *The Routledge Handbook of Syntax*. Londres: Routledge, 214-239.
- Vergnaud, Jean-Roger. 1977/2008. "Letter to Noam Chomsky and Howard Lasnik on 'Filters and Control'". Abril del 1977. Publicat a Freidin, Robert, Otero, Carlos, & Zubizarreta María-Luisa (ed.) *Foundational Issues in Linguistic Theory. Essays in Honor of Jean-Roger Vergnaud*. Cambridge (MA): The MIT Press, 3-17.
- Wexler, Kenneth & Manzini, Maria Rita. 1987. Parameters and learnability in binding theory. En Roeper, Thomas & Williams, Edwin (ed.) *Parameter Setting*. Dordrecht: Reidel, 41-73.